

Termins "patiesā labuma guvējs" ir diezgan neveiksmīgs, jo neba katra uzņēmējdarbība un jebkāda cita veida organizēta darbošanās nes augļus. Eiropas likumdevēja domu precīzāk izteiktu jēdziens "faktiskais īpašnieks". Līdz 1. martam ikvienam uzņēmumam, zemnieku saimniecībai, biedrībai un pat reliģiskai organizācijai Uzņēmumu reģistrā ir jāatklāj, kā labā darbojas jeb konkrētas fiziskās personas vārds.

Šī nav tikai Latvijas prasība. Atklāt patieso labuma guvēju paģēr Eiropas Savienības direktīva 2015/849 "par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai". Tas arī ir direktīvas galvenais mērķis – totāla jebkādas darbības caurspīdība. Galvenais nacionālais normatīvais akts, kurā direktīvas normas iestrādātas, ir Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums.

Taču salīdzinājumā ar Briseles pašreizējām prasībām Latvija pat varētu būt pārcentusies, jo prasa informāciju par faktiskajiem īpašniekiem ne tikai nodot valsts rīcībā, bet arī to publiskos vispārējai lietošanai, lai katrs zina, ar ko viņam darīšana. No šā gada 1. aprīļa tai jāklūst pieejamai tiešsaistē.

Nekādu joku

Joku dienā ikviens varēs uzzināt, kas stāv aiz ofšoriem, juridiskiem nosaukumiem, akciju sabiedrībām. Kā labā strādā dzīvokļu kooperatīvs un baznīca. Protams, ne katrā gadījumā ir iespējams identificēt patieso labuma guvēju. Piemēram, ja uzņēmums simtprocentīgi pieder valstij. Cita lieta, ka patiesā labuma guvēja meklēšanas rezultāts jāiegrāmato visos gadījumos, un pat tad, ja tas iepriekš jau bijis izdarīts, informācija jāatjauno.

Eiropas Parlamenta deputāts Krišjānis Kariņš vērtē, ka šī ir visai birokrātiska pieeja, kas neatbilst direktīvas garam: "Direktīvas mērķis ir dabūt kriminalitāti ārā no Eiropas Savienības finanšu sistēmas. Apgrūtināt dzīvi tam vienam procentam negodīgo iedzīvotāju." Tomēr, lai blēžus atsijātu, pienākumi tiek uzkrauti atlikušajiem 99 procentiem.

Ar novēlošanos ieviešot direktīvas prasības, Latvija, visticamāk, pilnībā atbildīs arī direktīvas jaunajai versijai, pie kuras pašlaik noslēdzas darbs un balsošana Eiroparlamentā sagaidāma aprīlī. Galvenā izmaiņa – faktisko īpašnieku reģistru publiskums, kas līdz šim nebija obligāta prasība.

Tāpat direktīva attieksies arī uz Lielbritānijā un Maltā populārajiem trastiem. Ja kāds no tiem saņem naudu – jāatklāj vārds. Jāatklāj arī, ja grib virtuālo valūtu bankā apmainīt pret īstu naudu. Princips tāds pats kā kazino. Un vēl tiks ieviests banku kontu turētāju reģistrs. Lai Latvijā pieķertam blēdim tiktu arestēti konti arī Beļģijā un otrādi. Atšķirībā no faktisko īpašnieku reģistra šis nebūs publisks, bet tikai tiesībsargājošām iestādēm pieejams.

Tuvu privātuma robežai

Dokumentos apkarojot finanšu noziedzniekus un teroristus, likumdevēji ir cieši pietuvojušies tai robežai, kad var tikt aizskartas personas tiesības uz privāto datu konfidencialitāti. Kā norāda Eva Berlauss no advokātu biroja "Sorainen": "Informācija ir jānoskaidro, ja tam ir leģitīms mērķis. Jautājums, vai tiešām jebkuram un visai sabiedrībai ir leģitīms mērķis noskaidrot patieso labuma guvēju."

No Finanšu ministrijas skaidrojuma nekas tāds neizriet: "Šīs informācijas apkopošanas mērķis ir palielināt pārredzamību – lai katrai juridiskai personai tiktu identificētas konkrētas fiziskas personas, kas atrodas "aiz" konkrētā uzņēmumā. Šādas informācijas pieejamība ir būtiska, lai palīdzētu apkarot nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un terorisma finansēšanas. Šo informāciju tālāk var izmantot gan Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma subjekti (piemēram, kredītiestādes), kam ir pienākums identificēt savus klientus un noskaidrot patiesos labuma guvējus saviem klientiem, gan valsts institūcijas cīņā ar nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju."

Taču nav izslēgts, ka publiskais faktisko īpašnieku reģistrs, tāpat kā jebkurš cits reģistrs, kļūs par palīgu arī noziedzniekiem, skaudīgiem radniekiem un masu medijiem. Advokāte Eva Berlauss pieļauj, ka pieaugs to uzņēmumu skaits, kas, vēloties saglabāt konfidencialitāti, tiks reģistrēti ārzemēs, bet Latvijā figurēs tikai kā nodokļu maksātāji. Katrā ziņā attiecībā uz jaunajām prasībām priekšā vēl daudz strīdu, iespējams, arī likums tiks grozīts. Bet pašlaik prasības ir noformētas un turpinās informatīvā kampaņa. Atliek tikai tās pildīt un patiesos labuma guvējus ierakstīt Uzņēmumu reģistrā.

Procedūras nianses analītiskās žurnālistikas darbnīcai "6K" skaidroja Uzņēmumu reģistra Juridiskās nodaļas vadītāja vietniece Laima Letiņa.

Kaut pēc mutiskas vienošanās

Katra dalībvalsts pati nosaka to iedzīvotāju loku, uz kuriem tiek attiecinātas direktīvas prasības, un Latvijas gadījumā tas ir ļoti plašs. Visu veidu uzņēmumi, nodibinājumi, apvienības, kooperatīvi, politiskās partijas, biedrības. Par to ir zināms samulsums, taču, lai atmazgātu naudu, nav obligāti jānodarbojas ar saimniecisko darbību. Arī biedrībai var piederēt nekustamie īpašumi un greznas mašīnas, kas pirktas par noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem.

Reģistrā jāparādās vienai vai vairākām fiziskām personām, kas tad ir patiesās labuma guvējas no augšminēto juridisko personu darbības, ja vien tās vispār ir iespējams noteikt. Būtiski saprast, ka šim faktiskajam īpašniekam nav obligāti jābūt valdē vai padomē. Nav obligāti

jāparādās akcionāru sarakstos. Viņš ir tas cilvēks, kurš reāli kontrolē juridiskās personas darbību. Kaut vai uz mutiskas vienošanās pamata. Un juridiskās personas pienākums ir noskaidrot un pierēģistrēt savu faktisko īpašnieku vai vismaz vērst uzmanību uz faktu, ka tas nav iespējams.

Biedrību un politisko partiju gadījumā kā patiesie labuma guvēji tiek reģistrēti vadības institūcijas locekļi. Arī reliģiskām organizācijām jāuzrāda savi labuma guvēji, tām vienīgi nav jāmaksā nodeva par ieraksta izdarīšanu, bet uz katoļu baznīcu šī likuma prasība vispār neattiecas, jo katoļu baznīcas galvenais krēsls – Vatikāns – ir valsts, nevis organizācija. Citām juridiskām personām gan jāmaksā: biedrībām mazāk – 5,69 eiro, saimnieciskās darbības veicējiem vairāk – 18 eiro. Ja dokumentus gribas iesniegt klātienē, vēl 4 eiro jāpiemaksā.

Šādi Uzņēmumu reģistrs cenšas pieradināt publiku pie dokumentu elektroniskas iesniegšanas personīgu apmeklējumu vietā. Reģistram jāsniedz ne tikai tās personas dati, kas reāli kontrolē juridisko personu, – vārds, personas kods, valstspiederība un mītnes zeme, veids kā tiek īstenota kontrole, bet jāuzrāda arī personas,

caur kurām šī kontrole tiek īstenota.

Nelegālo slēpj legālajā

Kāds būs sods par patiesā labuma guvēja neuzrādīšanu, pagaidām nav zināms. Saistībā ar direktīvas ieviešanu jātop vēl vairākiem normatīviem aktiem. Taču jau tagad ir skaidrs, ka turpmāk bez faktisko īpašnieku uzrādīšanas Uzņēmumu reģistrā nebūs iespējams veikt dalībnieku izmaiņas. Arī nodibināt uzņēmumu nevarēs, neuzrādot patieso labuma guvēju. Likumā gan ir minēti vairāki izņēmumi un atrunas. To ir vērts izlasīt un arī detalizēti izpētīt Uzņēmumu reģistra interneta vietnē atrodamo skaidrojumu, lai nezināšanas vai slinkuma dēļ nekļūtu par tiesībsargājošo iestāžu izpētes objektu.

Viena no iestādēm, kas lieto un lieto patieso labuma guvēju reģistru, ir Viestura Burkāna vadītais Noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas novēršanas dienests. Tā priekšnieks izsakās vēlīgi: "Tas noziedzniekiem sarežģīs dzīvi. Būs jādomā – uzrādīt patieso labuma guvēju vai tomēr sākt krāpties. Un, ja krāpjas, tad var arī iekrist. Tādi gadījumi jau ir bijuši."

Atskaitē par dienesta darbu 2017. gadā minēts, ka, izsekojot noziedzīgi iegūto līdzekļu kustību, izdevies atrast un iesaldēt 45,66 miljonus eiro. Taču arvien aktuālāka kļūst tendence, ka, "lai slēptu legalizācijas pēdas un līdz ar to izvairītos no atbildības, legalizācijas darbību un līdzekļu kopējie apjomi tiek sadalīti mazākos un arvien biežāk iekļauti legālo līdzekļu masā, lai pēc iespējas vairāk mazinātu situācijas aizdomīgumu".

No šāda viedokļa faktisko īpašnieku reģistrācija vairo legālās telpas caurspīdību un mazinās iespēju slēpt tajā noziedzīgi iegūtu naudu.

Līdz šā gada 30. janvārim Uzņēmumu reģistrā reģistrētie patiesie labuma guvēji:

Imants Vīksne, analītiskās žurnālistikas darbnīca "6K"

<http://www.aprinkis.lv/ekonomika/uznemejdarbiba/item/43456-1-aprili-publiskos-faktiskos-ipasniekus-visam>